

το θέμα της εβδομάδας

ΑΝΑΛΥΣΗ

Άνοδος του συντηρητισμού: Πολιτικές ιδεολογίες στην Ελλάδα μετά το Μνημόνιο

Πώς άλλαξε ο ιδεολογικός χάρτης την περίοδο 2009-2017

■ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΥΡΗ

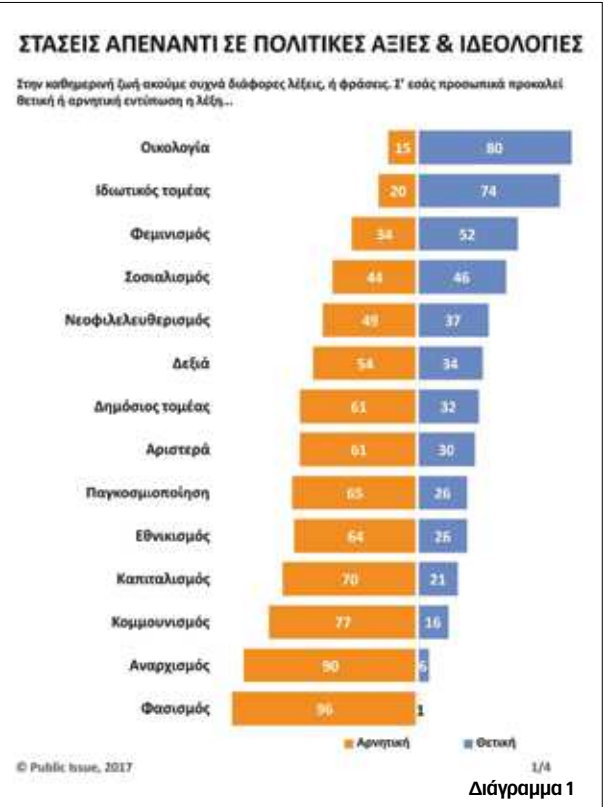
«Οι ελληνικές αρχές θα πρέπει (...) να θέσουν σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα, υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για την ενίσχυση των δυνατοτήτων και την αποπολιτικοποίηση της Ελληνικής Διοίκησης»

(«3ο Μνημόνιο», Ν.4334/16 Ιουλίου 2015, ΦΕΚ Α'80).

Μετά από επτά χρόνια βαθείας κρίσης και έντονων κοινωνικών ανταγωνισμών, η ελληνική κοινωνία δείχνει να οδηγείται σε συντηρητική διέξοδο. Η στροφή της ελληνικής κοινωνίας στο συντηρητισμό είναι προφανής, όχι μόνον στο επίπεδο των τάσεων του εκλογικού σώματος, αλλά –περισσότερο σημαντικό- στο πεδίο της ιδεολογίας.

Η ιδεολογική μεταστροφή 2009-2017: Η απόλυτη επικράτηση του ιδιωτικού

Δύο έρευνες κοινής γνώμης της Public Issue [1] παρέχουν σημαντικές ενδείξεις για την ιδεολογική μεταστροφή που έχει συντελεστεί. Οι διεργασίες που έχουν συντελεστεί στο πεδίο της ιδεολογίας, τα τελευταία οκτώ χρόνια (2009-2017), αποτυπώνονται ευκρινώς στο Διάγραμμα 1, όπου καταγράφεται η σημερινή κοινωνική αποδοχή βασικών πολιτικών αξιών και στο Διάγραμμα 2, όπου καταγράφονται οι διαχρονικές μεταβολές.

«Οικολογία», «Ιδιωτικός τομέας» και «Φεμινισμός» αποτελούν σήμερα τις τρεις περισσότερο αποδεκτές κοινωνικά πολιτικές αξίες (στο σύνολο των 14 επιλεγμένων πολιτικών αξιών που έχουν μετρηθεί – Διάγραμμα 1). Βέβαια, το φαινόμενο της υποχώρησης των παραδοσιακών πολιτικών αξιών δεν είναι νέο. Αντίστοιχα ευρήματα είχαν εντοπισθεί και στην έρευνα του 2009, αλλά και παλιότερα.[2] Γενικότερα, η άνοδος της πολιτικής των ταυτοτήτων (identity politics) χρονολογείται ήδη από τη δεκαετία του '80 (ξεκινώντας από τις ΗΠΑ).[3] Όπως παρατηρεί εύστοχα ο Razmig Keucheyan, «από τη δεκαετία του 1980 και μετά [παρατηρείται] μια γενική ‘επανακωδικοποίηση’ του κοινωνικού κόσμου με όρους ‘ταυτοτήτων’» (Keucheyan 2017, 49). Νέο στοιχείο, όμως, είναι ότι η τάση πολιτικού ριζοσπαστισμού και οι ιδεολογικές ρωγμές, που προκάλεσε στην Ελλάδα η παγκόσμια οικονομική κρίση, έχει πλέον ανακοπεί και απορροφηθεί. (Το φαινόμενο αυτό προφανώς δεν είναι μόνον εγχώριο).

Με βάση τα διαθέσιμα συγκριτικά εμπειρικά δεδομένα των ερευνών της PI προκύπτει ότι οι αξίες της «Δεξιάς» και του «Νεοφιλελευθερισμού» ενώ αρχικά αποδυναμώθηκαν με την άνοδο της αριστεράς και την ανάληψη της διακυβέρνησης από αυτήν, μετά την πτώση της βγαίνουν ενισχυμένες, ενώ η λατρεία του «Ιδιωτικού τομέα» κυριολεκτικά απογειώνεται. Μεταξύ 2009 και 2017, δηλαδή μετά από τα 8 χρόνια της μνημονιακής λαίλαπας, την εντυπωσιακότερη αύξηση της κοινωνικής αποδοχής καταγράφουν τρεις πολιτικές αξίες: ο «Ιδιωτικός τομέας», +18% (σήμερα 74%, έναντι 56% το 2009), η «Δεξιά», +12% (σήμερα 34%, έναντι 22% το 2009) και ο «Νεοφιλελευθερισμός»!, +8% (37% σήμερα, έναντι 29% το 2009 – Διάγραμματα 1 & 2). Ακόμη και η έννοια της «Παγκοσμιοποίησης», η οποία ως πραγματική διαδικασία έχει ανακοπεί και, ιδεολογικά, έχει διεθνώς αποκαθλωθεί, στην Ελλάδα δείχνει να ενισχύεται! Σήμερα, το 26% της ελληνικής κοινής γνώμης προσλαμβάνει θετικά την λέξη, ενώ το 2011 το αντίστοιχο ποσοστό είχε καταγραφεί στο 21%, +5%, στην περίοδο 2011-2017.[4]

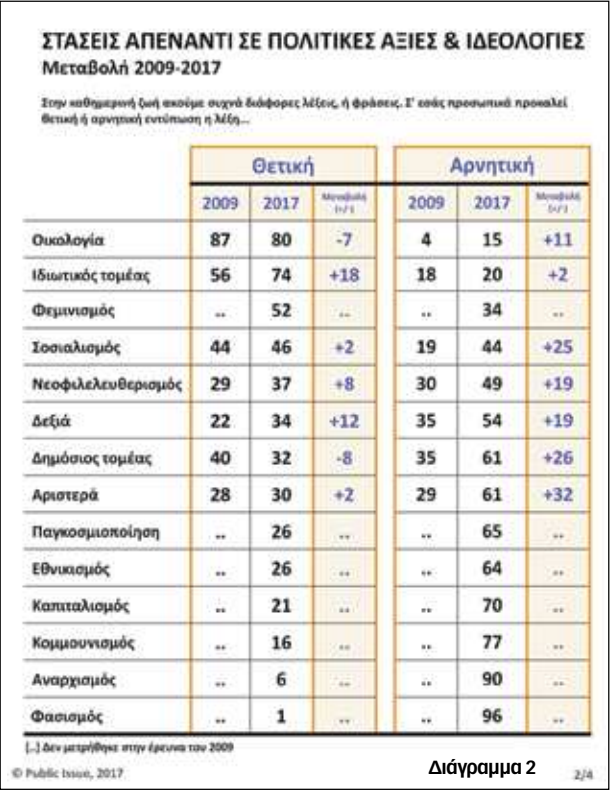
Από την άλλη πλευρά, η (παραδοσιακή) πολιτική αξία της «Δεξιάς» όχι μόνο έχει ενισχυθεί στην ζετία του Μνημονίου, αλλά κυρίως έχει

καταστεί πλέον, κοινωνικά, περισσότερο αποδεκτή από την αξία της «Αριστεράς» (34%, έναντι 30% της Αριστεράς). Η στατική σύγκριση με βάση τις έρευνες του 2009 και του 2017, δείχνει μια πολύ μικρή αύξηση της κοινωνικής αποδοχής της «Αριστεράς» (+2%). Ωστόσο, η εικόνα αυτή είναι παραπλανητική, σε σχέση με την εκτόξευση της (πολιτικής, ιδεολογικής, κοινωνικής) επιρροής της Αριστεράς που σημειώθηκε στη διετία 2014-2015 (μέχρι το Δημοψήφισμα). Η μεγάλη διακύμανση στην κοινωνική αποδοχή του ΣΥΡΙΖΑ, κατακόρυφη άνοδος που ακολουθήθηκε από εξίσου κατακόρυφη πτώση, επιβεβαιώνεται εμπειρικά στα δεδομένα των δημοσκοπήσεων, με τις μεταβλητές της πρόθεσης ψήφου του ΣΥΡΙΖΑ και της πρωθυπουργικής δημοτικότητας.[5] Επιβεβαιώνεται όμως και με βάση την κλίμακα αυτοτοποθέτησης Αριστερά/Δεξιά (Διάγραμμα 3), που αποτυπώνει τις τάσεις της κοινής γνώμης στο βαθύτερο ιδεολογικό υπόστρωμα. Μάλιστα, στη μέτρηση του Ιουλίου 2017 του Πολιτικού Βαρόμετρου της PI, για πρώτη φορά το αθροιστικό ποσοστό των εκλογέων που αυτοτοποθετούνται στις θέσεις «Δεξιά» και «Κεντροδεξιά» της κλίμακας υπερέβη το αντίστοιχο αθροιστικό ποσοστό των αυτοτοποθετούμενων στην «Αριστερά» και στην Κεντροαριστερά», ενώ ο μέσος όρος της κλίμακας σημείωσε ιστορικό μέγιστο (3,01, όπου 1=Αριστερά και 5=Δεξιά).

Ο ιδεολογικός χάρτης σήμερα

Ο χάρτης των πολιτικών ιδεολογιών από τις οποίες εμφορείται σήμερα το κοινωνικό σώμα στην Ελλάδα, μπορεί να αναπαρασταθεί στατιστικά σε δύο άξονες (Διάγραμμα 4).[6] Ο πρωτεύων (οριζόντιος) άξονας μπορεί να ερμηνευτεί ότι ορίζεται από την αντίθεση Δημόσιου/Ιδιωτικού. Αντίστοιχα, ο δευτερεύων (κάθετος) άξονας ότι ορίζεται από την παραδοσιακή πολιτική αντίθεση Δεξιάς/Αριστεράς που έχει υποβαθμιστεί. Με βάση την ανάλυση των πολιτικών ιδεολογιών που μετρήθηκαν προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο κυρίαρχος κοινωνικά ιδεολογικός αστερισμός ορίζεται από το («μετα-πολιτικό») τρίπτυχο «Οικολογία-Φεμινισμός-Σοσιαλισμός».
2. Σημαντική ένδειξη της απο-πολιτικοποίησης

του εκλογικού σώματος που έχει συντελεστεί, είναι και το γεγονός ότι στην κοινωνική συνείδηση των πολιτών, ο «Καπιταλισμός» (που συνιστά μια ελάχιστη δημοφιλή αξία) έχει αποσυνδεθεί πλήρως από τον «Ιδιωτικό τομέα».

3. Η έννοια της «Αριστεράς» εμφανίζεται σήμερα αποσυνδεδεμένη και βρίσκεται πολύ μακριά από την έννοια του «Σοσιαλισμού», ο οποίος έχει αποκτήσει πλέον άλλο πρόσημο. Το σημερινό ιδεολογικό νεφέλωμα του «Σοσιαλισμού», όπως προσλαμβάνεται από εκλογικό σώμα βρίσκεται εγγύτερα και συσχετίζεται, ως περιεχόμενο, με την «Οικολογία» και τις πολιτικές της ταυτότητας (πχ. Φεμινισμός), ενώ η «Αριστερά», χρεώνεται στον κρατισμό και τείνει να ταυτίζεται σήμερα κυρίως με τον απαξιωμένο (και φθίνοντα) «Δημόσιο τομέα» (Διάγραμμα 4).

4. Η «Δεξιά», ως πολιτική αξία, αν και παραμένει κατά πλειοψηφία αρνητικά φορτισμένη, έχει ωστόσο ενισχυθεί σαφώς, σε σύγκριση με το 2009. Κυρίως, όμως, έχει αποσυνδεθεί από τον κοινωνικά απονομιμοποιημένο «Νεοφιλελευθερισμό». Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι αναφερόμαστε στο ιδεολογικό πεδίο και όχι στο επίπεδο της εκλογικής επιρροής, όπου επιτελείται εκλογική μεταστροφή προς τη ΝΔ, δηλαδή το φαινόμενο της αποδοκιμασίας της κυβέρνησης, που οφείλεται στη λειτουργία του παραδοσιακού δικομματικού συστήματος.